

Heliothis maritima De Graslin subsp. *septentrionalis* Hoffmeyer in de duinen bij Overveen

door
G. HELMERS Jr.

Enige weken geleden maakte de heer Vári er mij op attent, dat ik bij mijn exempl. van *H. dipsacea* L. een exemplaar had staan, dat waarschijnlijk tot *H. maritima* behoorde. Vergelijking met de beschrijving en afbeeldingen in de Catalogus van den heer Lempke overtuigde ons, dat het inderdaad een exemplaar van laatstgenoemde soort was.

De heer Lempke bevestigde deze determinatie. Het exemplaar is een ♀, afkomstig uit Overveen in de duinen gevangen op 22 Juli 1942. Voor Nederland is deze soort een typisch heidedier en in tegenstelling met Denemarken was het voorkomen in de duinen bij ons nog niet bekend. Of de soort op de vliegplaats in meerdere ex. voorkomt, is door afsluiting der duinterreinen nog niet vast te stellen. In ieder geval wel de moeite waard dit t.z.t. te onderzoeken.

In zijn artikel „Bedeutung der Dualspecies bei Lepidopteren” (Stett. Ent. Zt. 104, 1943, p. 116—142) beschouwt Heydemann *maritima* als de oorspronkelijke en *dipsacea* als de jongste soort. *H. maritima* is een uitgesproken steppensoort en komt van Z.W. China door geheel Azië tot in Z.O. Europa voor en moet volgens hem in het Zuid- en N. Westatlantische klimaatsgebied als „Strandsteppenrelikt” opgevat worden. *Dipsacea* heeft slechts een westelijke verspreiding en moet wel als oorspronkelijk mediterraan beschouwd worden.

De heeren B. J. Lempke en L. Vári dank ik hierbij voor hun medewerking. Amsterdam W., Willem Schoutenstr. 251, Mei 1944.

Nederlandse Lepidoptera. (4e Faunistische Mededeling)

door
L. VÁRI.*)

Reeds korte tijd na de 3e Faunistische Mededeling (zie Natuurhist. Maandbl. Limb. 32, p. 70—72 en Versl. 76ste Winterverg. N.E.V. 1943, p. XXV—XXVI) is het aantal nieuwe soorten, dat in de loop van 1943 voor ons land is waargenomen, dermate toegenomen, dat mij een volgende mededeling noodzakelijk voorkwam.

Ook nu weer zijn de nieuwe soorten onder de „micro's” te zoeken en wel de meeste bij de mineerders van het genus *Stigmella*. De streng monophage levenswijze van de minerende rupsen heeft hiertoe niet weinig bijgedragen, daar men hierdoor een zekere voedselplant systematisch kan afzoeken naar een of andere bepaalde soort. Vooral het najaar is zeer geschikt om naar bladmijnen te zoeken, daar deze dan meestal talrijk voorkomen en de rupsen bovendien langer in de mijn leven. Van de soorten, die een tweede generatie in de zomer leveren, duurt de ontwikkeling van de rups in de mijn soms slechts een of twee dagen! We vinden dan ook in de zomer meestal reeds verlaten mijnen, die we desondanks toch nog determineren kunnen met „Die Blattminen Mittel- und Nordeuropas” van Prof. Hering, waardoor we over de gewenste gegevens kunnen beschikken. Naar alle waarschijnlijkheid kunnen we nog verscheidene soorten in ons land waarnemen, die tot dusver aan onze aandacht ontsnapt zijn. Dit geldt niet minder voor de soorten van het genus *Eupista*, die voor het merendeel ook monophag zijn en goede vraatbeelden geven met glasheldere vlekjes in de bladeren en een meest aan de onderzijde vastgesponnen zakje van de rups.

Het blijkt meer en meer, hoe fragmentarisch onze kennis is van deze in biologisch opzicht juist zeer interessante groep vlinders. Van een economisch belang kunnen we echter niet spreken, daar hun optreden vrijwel nooit massaal is en bovendien hun beschadiging aan de bladeren van dien aard is, dat de planten normaal kunnen groeien. Van te meer belang is het feit, dat, zoals reeds hierboven gezegd, pas in het najaar de bladmijnen in grotere aantallen optreden en hierdoor weinig nadelige gevolgen voor de planten veroorzaken.

*) Naar een voordracht, gehouden op de 77e wintervergadering der N.E.V., te Amsterdam, 4 Maart 1944.

Hoe belangrijk de morphologische kenmerken van de genitalia zijn, blijkt ons duidelijk uit het artikel van Dr. Kremky in Ann. Mus. Zool. Polonici, dl. X, 1933, p. 61—85, die hierin het genus *Hemimene* Hb. aan een revisie onderworpen heeft en daarbij tot de volgende resultaten gekomen is. De soort *alpinana* Tr. is met *questionana* Z. synoniem, daar deze laatste slechts een vorm van *alpinana* is. Het merendeel van de dieren, die tot dusver voor *alpinana* gehouden werden, behoort tot *politana* Hb., een soort, die in ons land gewoon is en op dezelfde plaatsen als *petiverella* L. vliegt. Onze *questionana* uit de collecties blijkt *flavidorsana* Knaggs te zijn. De auteur zelf heeft na zijn publicatie in 1867 er meermalen aan getwijfeld, of het wel een aparte soort was. Dr. Kremky komt echter op grond van het genitalia-onderzoek tot de slotsom, dat *flavidorsana* inderdaad een aparte soort is. Tot dusver heb ik bij mijn onderzoek nog geen inlandse exemplaren van de echte *alpinana* kunnen vinden. Wellicht zullen we deze soort van de lijst van inlandse soorten moeten afvoeren, evenals *questionana* als synoniem moet wegvallen.

In het genus *Peronea* Curt. werd door Filipjev (zie Annuaire Mus. Zool. Acad. Sc. l'URSS., dl. 30, 1929, p. 507—512) op grond van constante kenmerken van de genitalia *scabrana* Schiff. van *hastiana* L. afgescheiden. Het bleek hem, dat ook enkele uitwendige kenmerken aanwezig zijn, doch dat deze niet doorslaggevend zijn. De vleugellengte is bij *scabrana* groter en ook de plaatsing van de schubben op de voorvleugel is iets anders, met meer opstaande schubben over de gehele vleugel. Door de grote variabiliteit van beide soorten valt het echter niet te verwonderen, dat men, zolang de genitalia niet onderzocht werden, het onderscheid tussen de beide soorten niet opgemerkt heeft. Er zijn mij uit de literatuur reeds een honderdtal beschreven en gedeeltelijk afgebeelde vormen bekend, waarbij er vele zullen zijn, waarvan alleen aan de hand van de beschrijving niet uit te maken zal zijn, tot welke soort die vorm behoort.

Over de afzonderlijke soorten zal ik in de hieronder volgende lijst de bijzonderheden meedelen.

1. **Stigmella pyri** Glitz. De bladmijnen van deze soort en die van *minusculella* H.S. zijn moeilijk van elkaar te onderscheiden. Hoewel ik reeds het vorig jaar vermoedde deze soort als inlands waargenomen te hebben, leek het mij beter om de imago's af te wachten. Uit mijnen, einde Juni in Nunspeet verzameld, verkreeg ik twee imago's met geelbruine kopharen, het voornaamste verschil met *minusculella*, die zwarte kopharen heeft. *Pyri* zal ongetwijfeld op meerdere plaatsen in ons land voorkomen. De rups mineert in perenblad.
2. **St. regiella** H.S. Tijdens mijn vakantie in Epen (Z.L.) in October heb ik van deze soort slechts één mijn kunnen vinden op *Crataegus* spec. De gangmijn onderscheidt zich van die van *gratiosella* Stt. en *ignobilella* Stt. voornamelijk door de ligging in het blad, bij *regiella* geheel langs de bladrand verlopend en met roodachtig bruine uitwerpselen gevuld. Leeft in twee generaties. Het exemplaar uit Epen was helaas geparasiteerd.
3. **St. fragariella** Heyd. Deze soort werd door mijn vrouw en mij in Epen en Eperheide begin October gevonden. De mijnen, die in *Fragaria vesca* bladeren gemaakt worden, lijken enigszins op die van *nitens* Fol., die in *Agrimonia Eupatoria* leeft. Er zijn auteurs, die waarschijnlijk mede hierdoor aan het soortrecht van *fragariella* twijfelen. Petersen (zie Stett. Ent. Zeit. dl. 91, 1930, p. 1—82) behandelt helaas alleen *fragariella*, die hij ook afbeeldt en laat deze vraag onopgelost liggen. Binnenkort hoop ik over deze groep, waarin tevens *gei* Wck. en *aurella* F. behoren, een uitvoeriger overzicht te geven.
4. **St. nitens** Fol. Vindplaatsen als van voorgaande. Hoewel ik geen opgave in de literatuur heb kunnen vinden, zal *nitens* ongetwijfeld ook in de Rijnprovincie voorkomen, gezien het algemeen voorkomen van de mijnen, zowel als van de voedselplant. Deze soort zou dan tevens voor Duitsland nieuw zijn.

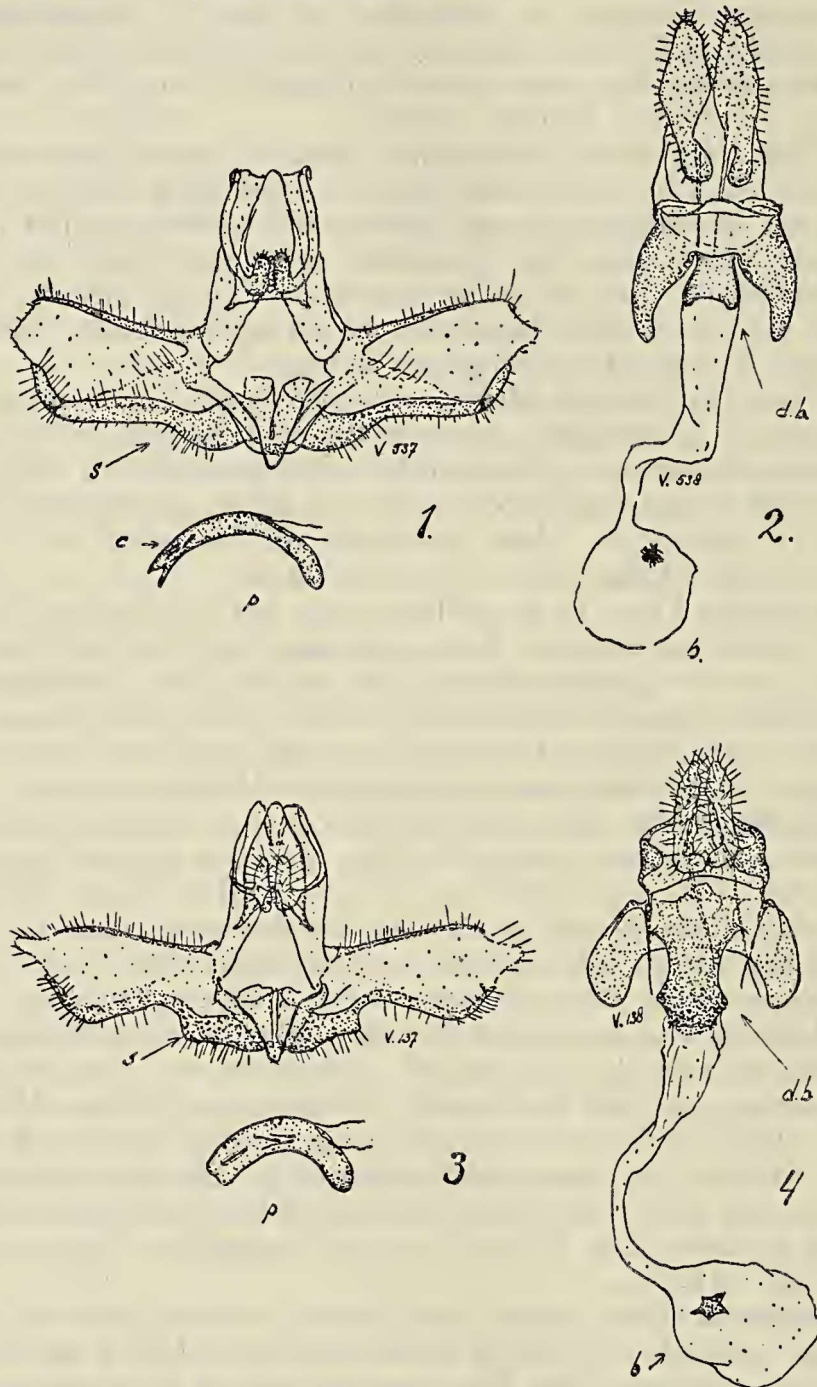
De rupsjes verpopten zich van half October af tot het einde van die maand. Toen ik half November de kweek van deze en de voorgaande soort wilde nazien vóór het overwinteren, bemerkte ik, dat vrijwel alle popjes van doorzichtig geelwit, geheel zwart geworden waren en dus spoedig zouden uitkomen. Toen ik dan ook beide kweken binnengehaald had, verkreeg ik reeds na enkele dagen de imago's. In de natuur zal dit waarschijnlijk niet gebeuren, doch zullen beide soorten zeer vroeg in het voorjaar uitkomen, zoals ook *aurella* F. doet. Van deze laatste

had ik het jaar daarvoor een kweekje buiten laten overwinteren, dat prompt op de eerste warme dag in Februari, de 20ste, de vlinders gaf. Half Maart daarop vond ik in Ankeveen op *Rubus* een ex.

5. *St. obliquella* Hein. Deze soort behoort tot de moeilijke *salicis-vimineticola*-groep, die een 5-tal soorten omvat, welke alle op *Salix* mineren. Prof. Herring (zie Zeitschr. Wien. Ent. Ges. dl. 28, 1943, p. 273—278) geeft goede afbeeldingen, doch alleen van de manlijke genitalia, daar die van de wijfjes met de gebruikelijke methoden nog niet te onderscheiden zijn. Van een kweek uit Nunspeet op een smalbladige *Salix*-soort had ik 1 ♂ en 3 ♀♀, die ik als *vimineticola* gedetermineerd had. Het bleek mij echter, nadat ik de genitalia van het ♂ uitgeprepareerd had, dat ik een *obliquella* voor mij had, die nog niet voor ons land bekend was. De bladmijnen van deze soorten-groep zijn nog niet met zekerheid van elkaar gescheiden kunnen worden.
6. *St. myrtillella* Stt. Het eerste exemplaar vond ik einde Juni op *Vaccinium myrtillus* bij Leuvenum. Daarna vond ik ze ook bij Hulshorst, Nunspeet en Vierhouten en we kunnen wel aannemen, dat *myrtillella* overal met de voedselplant op geschikte terreinen voorkomt. Dit is te meer waarschijnlijk, daar ik in het najaar in Zuid-Limburg in het Bovenste Bosch meerdere exemplaren van de tweede generatie aantrof. Was reeds lang uit Duitsland en Engeland bekend.
7. *St. confusella* Wd. In Juni bij Hulshorst op *Betula spec.* enige reeds verlaten mijnen met in dezelfde bladeren die van *lapponica* Wck. Beide soorten zijn zeer vroeg en geven slechts één generatie in het jaar. *Confusella* komt ook in het Gooi voor, zoals mij bleek uit bladmijnen door den heer Doets verzameld. Was eveneens uit Duitsland en Engeland bekend en dus min of meer hier te verwachten.
8. *Lithocolletis spinolella* Dup. In de collectie van het Zoölogisch Museum bevonden zich tussen *salicicolella* Sirc.-materiaal twee dieren door Lycklama à Nijeholt gedetermineerd, die echter door afwijkende tekening opvielen. Bij nadere determinatie kwam ik dan ook uit op bovengenoemde nieuwe soort. Beide exemplaren werden door Lycklama gekweekt uit *Salix caprea*-mijnen bij Cuyk in 1930 verzameld.
9. *Eupista trigeminella* Fuchs. Eveneens in de collectie van het Zoöl. Mus. De soort lijkt veel op *limosipennella* Dup. doch is kleiner, tot 10 mm vleugelspanning. De rups leeft op *Prunus*, *Pirus* en *Sorbus* en heeft een glad, kokervormig zakje, dat roodbruin tot geelbruin is.
10. *Eup. siccifolia* Stt. Op 6 Juli ving ik in Amsterdam Oost een ♂, dat vrij sterk afgevlogen was. Door de genitalia te onderzoeken, kon ik met zekerheid de identiteit van het exemplaar vaststellen. In het Rijksmuseum te Leiden bevindt zich in de collectie Heylaerts een dier bij Breda gevangen, dat echter om ons onbekende redenen noch door Heylaerts zelf, noch door Snellen vermeld is geworden, hoewel het dier in goede staat verkeert en juist gedetermineerd is. De rups mineert op *Betula*, *Crataegus* en *Sorbus*, het zakje lijkt op een verdord stukje blad (Benander, Die Coleophoriden Schwedens, Opuscula Entom. dl. 4, 1939, p. 51).
- 10a. *Eup. niveicostella* Z. Deze soort werd reeds verleden jaar op de Wintervergadering vermeld, doch werd abusievelijk weggelaten uit het Verslag. In de collectie van het Zoöl. Mus. een exemplaar uit Arnhem, 21-VI-1873. In de ons land omringende gebieden vrij lokaal.
11. *Gelechia scotinella* H.S. Van deze lokale soort werd door den heer Breurken in Mechelen (Z.-L.) in Juli 1942 het eerste inlandse exemplaar gevangen. In Engeland is *scotinella* vrij zeldzaam, in Duitsland iets gewoner. De rups leeft vroeg in het voorjaar tussen samengesponnen bloemen van *Prunus spinosa*. In Zuid-Limburg zullen we de soort wel meer kunnen aantreffen.
12. *Hemimene politana* Hb. Na de meer uitvoerige behandeling hierboven, kan ik verder volstaan met het volgende. De vliegtijd, die ik voor ons land kon vaststellen, is van 21 Juni tot 6 Augustus. Rups in de wortels van *Tanacetum* van het najaar tot begin Juni.
13. *H. flavidorsana* Knaggs is veel lokaler dan de voorgaande en komt op drogere terreinen voor. Reeds van de volgende vindplaatsen bekend: Arnhem, Hatert, Denekamp en Rijssen. Volgens Dr. Kremky zou *flavidorsana*

beperkt zijn tot Engeland en Noordwest-Europa, daar hij geen dieren van meer oostelijk en zuidelijk gelegen vindplaatsen kent.

14. *Conchylis affinitana* Dgls. Door Snellen wordt deze soort als een variëteit van *vectisana* Wstw. opgegeven. Dat *affinitana* een aparte soort is, blijkt al ten eerste hieruit, dat *vectisana* slechts tot 10 mm groot is en *affinitana* van 13—14 mm, ten tweede verschillen de genitalia in beide seksen duidelijk (Pierce and Metcalfe, The genitalia of the Tortricidae, 1922, pl. X, en XIII). Snellen geeft als vindplaats op Bergen op Zoom; de heer Brakman ving een exemplaar bij Arnemuiden in 1942, dat zich in mijn collectie bevindt.

15. *Peronea scabrana* Schiff. In ons land van de volgende vindplaatsen bekend: Lobith, Arnhem, Engelen en Bokhoven. Hier zullen ongetwijfeld nog vele vindplaatsen bij komen na nauwkeurig onderzoek van het materiaal in de verschillende collecties. In fig. 1 en 2 zijn de genitalia van het ♂ en ♀ afgebeeld, in fig. 3 en 4 die van *hastiana* L. Hierbij zijn de volgende verschillen van belang: de penis is van *scabrana* groter en heeft drie cornuti, sacculus met flauw gegolfde rand, valven iets breder. Bij het ♀ is de ductus bursae kleiner dan van *hastiana*, terwijl de zijdelingse aanhangsels in verhouding tot de ductus veel groter zijn. In de bursa geen noemenswaardige verschillen. In de faunistische literatuur van de omringende gebieden heb ik nog geen opgaven over het voorkomen van *scabrana* kunnen vinden. Ongetwijfeld zal de soort echter in heel Midden-Europa voorkomen.

Amsterdam O., Juni 1944.

Zoöl. Museum, Afd. Entomologie, Zeeburgerdijk 21.